

ЕКОЛОГІЧНІ ТА ПРИРОДООХОРОННІ ПРОБЛЕМИ РЕГІОНУ

Ірина Донець
Тетяна Власюк
Мелітополь

МОНІТОРИНГ ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА У СФЕРІ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Термін «природокористування» був введений географом Ю.М. Куражовським у 1969 році. У загальному розумінні природокористування – це процес взаємодії суспільства і природи, у вузькому – експлуатація природних ресурсів та природного середовища. На сучасному етапі природокористування являє собою самостійну й вагомую сферу господарської діяльності, що організує ресурсоспоживання, ресурсокористування, відтворення природних ресурсів і процесів, їх охорону й інвентаризацію, захист від негативних природних явищ і процесів, оздоровлення довкілля та конструктивне перетворення природного середовища [2].

Серед основних напрямів та видів діяльності у сфері природокористування актуальним і необхідним на сучасному етапі суспільного розвитку є моніторинг і управління використанням природних ресурсів та природного середовища [2].

Цей напрям природокористування передбачає інвентаризацію природних ресурсів і середовища, їх облік і контроль за використанням, регулювання стану природного середовища і природних ресурсів; управління процесами природокористування [2].

Система моніторингу довкілля Запорізької області, яка спрямована на реалізацію державної політики України у галузі охорони навколишнього природного середовища, ефективного використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, є багаторівневою системою, до якої входять структурні елементи, відповідно до їх функціонального призначення, а саме: загальний, кризовий та фоновий моніторинги [1].

Основним завданням системи моніторингу є довгострокові систематичні спостереження за станом довкілля, аналіз та прогнозування його змін, інформування органів державної влади та громадськості про стан навколишнього природного середовища.

Створення обласної системи моніторингу довкілля здійснюється на засаді виконання заходів, які передбачені обласною Програмою моніторингу довкілля. Основними завданнями, які реалізуються в цій системі, є здійснення спостережень, збирання та збереження даних і первинної інформації щодо стану об'єктів державного моніторингу, створення та ведення баз даних і забезпечення інформаційного обміну в рамках регіональної системи моніторингу довкілля, удосконалення методичного та технічного забезпечення ведення робіт з моніторингу, забезпечення якості інформації, що надається [1].

Функціонування обласної системи моніторингу довкілля структурно складається з регіонального інформаційно-аналітичного центру (РІАЦ) та з комунікативно зв'язаними з ним локальними системами установ, організацій та підприємств, які виступають суб'єктами моніторингу довкілля в Запорізькій області та проводять спостереження за станом складових довкілля [1].

Суб'єктами моніторингу підписані регламенти автоматизованого обміну екологічною інформацією в підсистемі моніторингу стану атмосферного повітря, поверхневих вод суші та прибережних вод Азовського моря, підземних вод, земель та водоплавних птахів.

Інформація, що надходить від суб'єктів, накопичується, систематизується та узагальнюється Держуправлінням і в подальшому направляється до Мінприроди України для розміщення на ВЕБ – порталі в рубриці «Стан довкілля в регіонах», готуються, розповсюджуються серед суб'єктів моніторингу та доводяться до громадськості через Орхуський центр щомісячні інформаційно-аналітичні огляди про «Стан довкілля Запорізької області» за такими напрямками: стан атмосферного повітря, стан поверхневих вод, радіаційний стан, стан земельних ресурсів та відходи[1].

Постійні спостереження за станом атмосферного повітря, атмосферними опадами і випаданням забруднюючих речовин з атмосфери виконують: Запорізький обласний центр з гідрометеорології, Запорізька міська санітарно-епідеміологічна станція та Державна екологічна інспекція в Запорізькій області.

Основними забруднювачами атмосферного повітря в регіоні залишаються підприємства чорної та кольорової металургії, теплоенергетики, атомної енергетики, хімії, машинобудування, на які припадає майже 94,0% викидів від загальної кількості забруднюючих речовин по області [1].

Протягом 2013 року Гідрометцентром відібрано та проаналізовано 24569 проб, з них 1412 випадків з перевищенням гранично допустимої концентрації (ГДК). Також Гідрометцентр здійснює аналіз радіаційного стану забруднення повітря на основі даних спостережень на 7 метеостанціях в Запорізькій області: Запоріжжя, М Гуляйполе, М Кирилівка, М Пришиб, М Мелітополь, МГ Бердянськ, М Ботієво. Потужність експозиційної дози гамма – випромінювання не перевищує природного фону [1].

Запорізька міська санітарно-епідеміологічна станція здійснює нагляд за якістю атмосферного повітря житлових районів шляхом проведення під факельних досліджень у більш ніж 60 умовно фіксованих точках у всіх районах міста. За 2013 рік проведено 8882 дослідження, серед них 19,2% випадки встановлені перевищенням ГДК.

Пересувною лабораторією обласної СЕС виконано виїзди у всі райони міста Запоріжжя та області для оцінки фонових забруднень атмосферного повітря. Виконано 966 досліджень якості повітря, з них у 38 (4%) випадках відмічались перевищення ГДК[1].

Сучасний стан поверхневих водних об'єктів області формується під антропогенним впливом суб'єктів господарювання. Обсяг скидання зворотних вод у водні об'єкти склав 738,64 млн.м³, що на 300,1 млн.м³ менше, ніж у 2013 році. Зменшення загального обсягу скидання зворотних вод пояснюється скороченням забору та використання води СП «Запорізька ТЕС» ВАТ «Дніпроенерго» та ВП Запорізька АЕС [1].

Запорізьке регіональне управління водних ресурсів здійснює гідрохімічний та радіологічний контроль вод на господарських системах комплексного призначення (річках, водосховищах) в 3 точках спостережень поверхневих вод та в 1 точці спостережень джерел скиду зворотних вод, проводить нагляд та лабораторний контроль рівнів радіологічного забруднення поверхневих вод Дніпровського та Каховського водосховищ у зоні впливу Запорізької атомної станції. Випадків з перевищенням нормативів не виявлено.

Питання екологічного стану Азовського моря відноситься до компетенції Державної екологічної інспекції Азовського моря. Територіальними підрозділами ОблСЕС м. Бердянська, Бердянського, Приморського, Приазовського, Якимівського районів здійснюється постійний моніторинг якості питної води, атмосферного повітря, прибережних морських вод у зонах рекреації.

Запорізький обласний центр з гідрометеорології здійснює моніторинг поверхневих вод Дніпровського водосховища, р. Молочна та р. Мокра Московка в 20 точках. Всього відібрано та проаналізовано 210 проб. Перевищень ГДК не зафіксовано.

Державна екологічна інспекція в Запорізькій області здійснює контроль скидів до водних об'єктів промисловими підприємствами області в 161 точці, контролює якість поверхневих вод в 21 точці, підземні води – в 10 точках[1].

Структурний підрозділ «Бердянська комплексна гідрогеологічна і інженерно-геологічна партія» КП «Південукргеологія» виконує моніторинг стану підземних вод на території області. Основним напрямком досліджень, які характеризують стан підземних вод, являються положення рівня та зміна їх хімічного складу. Відбір проб здійснювався у 29 свердловинах.

Державний санітарний нагляд за охороною водойм здійснюється Запорізькою міською санітарно-епідеміологічною станцією в 5 постійних створах р. Дніпра, а також водойм 1 і 2 категорії водокористування, включаючи зони рекреації райСЕС. Лабораторні дослідження виконуються по 43 хімічних інгредієнтах і за бактеріологічними показниками [1].

Моніторинг геологічного середовища включає такі обов'язкові елементи: еколого-геологічне картування, довгострокове спостереження за змінами екологічних параметрів довкілля, оцінки та прогноз його екологічного стану. Основними виконавцями моніторингу є Бердянська комплексна гідрогеологічна та інженерно-геологічна партія та Білозерська геологорозвідувальна експедиція Державної геологічної служби України, гірничодобувні підприємства.

Запорізький державний проектно-технологічний центр охорони родючості ґрунтів і якості продукції проводить обстеження ґрунтів сільгоспугідь, виконує аналізи зразків ґрунту, які характеризують екологічні показники, а саме: вміст важких металів, наявність залишкових кількостей пестицидів, щільність забруднення радіонуклідами.

На 44 стаціонарних контрольних ділянках ведуться багаторічні спостереження за станом радіологічного забруднення земель. Випадків з перевищенням нормативу не виявлено[1].

Запорізька гідрогеолого-меліоративна експедиція проводить спостереження, збір, аналіз і опрацювання інформації щодо меліоративного стану ґрунтів (стан структури ґрунту, засоленість, солонцюватість, заболочення, вміст гумусу). Обстеження проводились у 128 точках Запорізької області.

Державний санітарний нагляд за охороною ґрунту від забруднення промисловими відходами здійснюється Запорізькою міською санітарно-епідеміологічною станцією на території міста в 17 точках, а також вибірково на підприємствах. Усього за рік досліджено 230 проб ґрунту на території міста. В 48 пробах встановлені відхилення з вмісту важких металів[1].

На теперішній час в регіоні діє обласна програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. У найбільш техногенно-навантажених містах області – м. Запоріжжя та м.Енергодар розроблені та діють міські програми, в яких передбачені природоохоронні заходи.

Висновки. Запропоновані в статті матеріали дають можливість:

- визначити роль і місце моніторингу стану природних ресурсів та природного середовища Запорізької області в сфері раціонального природокористування;
- обґрунтувати та удосконалити методи управління використання природного середовища;
- намітити оптимальні шляхи вирішення екологічних проблем Запорізького краю.

Список використаних джерел та література

1. Твоє майбутнє – земля за порогами. – КП «ЗМД» «Дніпровський металург», 2013. - 227с.
2. Топчів О.Г. Основи суспільної географії: Навчальний посібник. – Одеса: Астропринт, 2001. – 560 с.